

ELEKTRONIIKKA-KOKOELMAT PALASIVAT "KOTITEHTAASEEN" SALOSSA

Leena Järvelä

Salon tuotanto- ja kulttuurihistoriallisen museon SAMUn elektroniikkakokoelmien noin 20 vuotta kestänyt taival näyttelytilan saamiseksi päättyi vuonna 2011. Ajatus Salon elektroniikkamuseosta syntyi 1990-luvun alussa seurauksena elektroniikkateollisuuden pitkästä historiasta Salon kaupungissa. Jo vuoden 1990 kaupungin tavoitesuunnitelmassa *Salo 2001* mainittiin elektroniikkamuseon perustaminen Saloon, *"koska museo soveltuisi erittäin hyvin kaupungin oloihin ja korostaisi Salon asemaa yhtenä elektroniikkateollisuuden keskuksena ja museo toimisi myös matkailun edistämisen välineenä"*.

RADIOPAJOISTA PIIRILEVYIHIN

Salossa on ollut elektroniikka-alan tuotantoa 1920-luvun lopulta alkaen, jolloin paikakunnalle perustettiin muutamia pieniä radiopajoja, muun muassa Nordell & Koskinen radioverstas. Yrityksen nimi vaihtui Salora Oy:ksi vuonna 1945. Salon keskustassa sijainneet Saloran radiotehtaan rakennukset kävivät ahtaiksi, kun yritys ryhtyi 1950-luvun lopulla valmistamaan televisioita.

Salora Oy hankki kaupungilta 1960-luvun alussa omistukseensa noin neljän hehtaarin tontin hieman keskustan ulkopuolelta. Ensimmäinen osa uudesta televisiotehasta valmistui vuonna 1962 ja viimeinen laajennusosa tehtiin vuonna 1974, minkä jälkeen tehdasalueen rakennusten kerrosala oli yhteensä noin 25 000 m². Salo-

ra valmisti radioiden ja televisioiden lisäksi 1960-luvun puolivälistä alkaen radiopuhelimia ja 1970-luvun lopulta monitoreja. Salora ja Nokia perustivat Saloon yhteisen radiopuhelintehtaan Mobiran vuonna 1979. Mobira vaihtoi nimensä Nokia Mobile Phoneksi 1980-luvun lopulla, jolloin Salossa alkoi myös matkapuhelimien eli kännyköiden valmistus.

Salora siirtyi lopullisesti Nokia Oy:n omistukseen vuoden 1988 lopulla. Tuolloin Saloran tehtaan tiloissa valmistettiin edelleen televisioita, joiden valmistus jatkui Salossa vuoteen 1992 saakka. Vuonna 1979 perustetun Saloran monitoriyksikön tuotanto siirrettiin televisiotehdasta tiloihin televisiotuotannon päätyttyä. Monitoritehdas, vuodesta 1996 Nokia Display Products (NDP), toimi tiloissa vuoden 2000 alkupuolelle, jolloin NDP lopetti toimintansa.

Saloran ja Nokian lisäksi Salossa on toiminut myös matkapuhelinvalmistaja Benefon, myöhemmin paikannuspalveluita ja sosiaalisten verkostojen teknologiaa sekä palveluita tuottanut Geosentric ja turvaamis- ja seurantalaitteita valmistava Twig Com, piirilevyjä valmistanut Aspocomp, piirilevyjä valmistanut ja myöhemmin pääosin sopimusvalmisteiseen tuotekehitykseen keskittynyt Elcoteq Design Center, AC-DC -adaptereita valmistava Salcomp, tiedonkeräykseen ja puhelinkäyttöön tarkoitettuja käsipäätteitä valmistava NordicId ja radiomodeemeja valmistava Satel. Saloa voidaan siis hyvällä syyllä kutsua elektroniikka-alan keskuksiksi.

KOKOELMAT KARTTUVAT VAUHDILLA

Elektroniikkakokoelmia on Salossa kartutettu vuodesta 1994 alkaen ja ne ovat alusta alkaen olleet kaupungin omistuksessa. Kokoelmissa on tällä hetkellä noin 10 000 esinettä ja puoli kilometriä arkistomateriaalia. Merkittävimmän osan muodostavat Salossa valmistetut eri-ikäiset laitteet nykypäiviin asti.

Kun tulin vuonna 1997 luetteloimaan elektroniikkamuseoon kerättyä esineistöä, oli kokoelmissa vain noin 600 esinettä. Vuonna 2000 esinemäärä kasvoi noin 9000 laitteella kahden ison lahjoituksen ja hankinnan myötä. Salon kaupunki hankki omistukseensa yksityiseltä keräilijältä Mellilän radio- ja puhelinmuseon kokoelman noin 50 kuorma-autollista esineistöä ja arkistomateriaalia. Lisäksi Nokia Display Products -monitoritehtaan lopetettua toimintansa saatiin tehtaalta sekä televisiotehdasta aikaisia laitteita ja arkistomateriaalia että monitoritehtaan tuotteita ja tuotantovälineistöä (mittalaitteita, monitorin tuotantolinja jne.). Lahjoituksia ovat tehneet myös yksityiset henkilöt ja keräilijät, muut paikalliset elektroniikka-alan valmistajat, Salon Seudun Puhelin, Salon yhteishuolto, Nokian arkisto, monet oppilaitokset ja muut tahot.

Elektroniikkamuseolle on yritetty 1990-luvun puolivälistä alkaen saada useaan

otteeseen näyttelytilaa. Hankkeen tueksi perustettiin museotyöryhmiä. Näyttelytiloiksi on ehdotettu eri aikoina vanhoja teollisuustiloja, elokuvateatteria ja kouluja. Museon tiloiksi yritettiin jo vuosien 2000–2002 aikana saada Saloran hallintorakennusta ja televisiotehdasta pakkaamotiloja. Poliittiset päättäjät kaatoivat kuitenkin hankkeen taloudellisista syistä, eikä museota tuolloin perustettu. Hankkeen kaaduttua myös elektroniikkamuseo-nimitys muuttui elektroniikkakokoelmiksi.

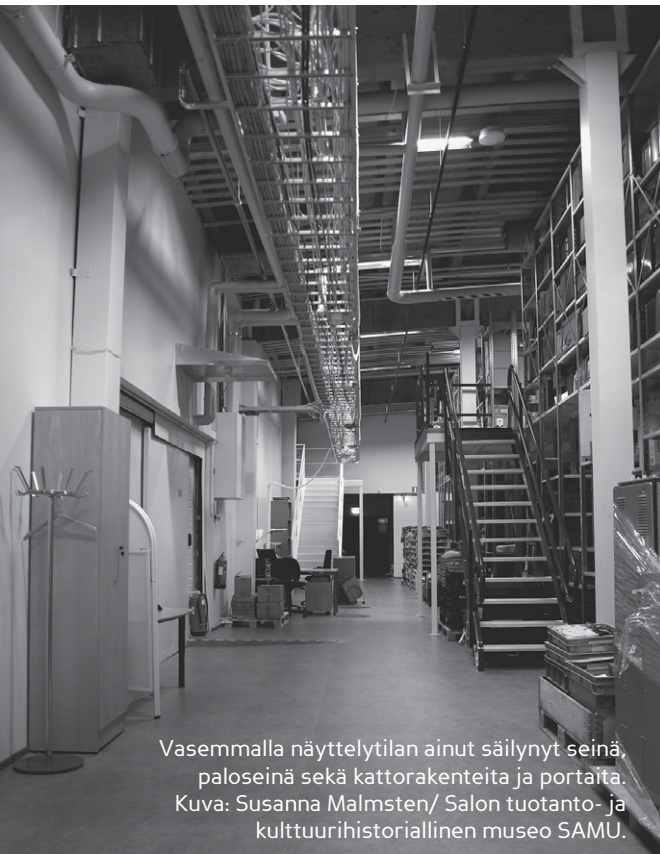
Salon Meriniityn teollisuusalueella Jokisen kuljetusliikkeen tiloissa vuodesta 2000 sijainnut noin 900 m²:n kokoelmien säilytystila saatiin säilytettyä, vaikka sekin oli hankkeen kaaduttua uhattuna. Oman näyttelytilan puuttuessa on elektroniikkakokoelmista toteutettu teemanäyttelyitä parin vuoden välein taidemuseossa ja vuokratiloissa.

Vuonna 2009 Saloon liitettiin yhdeksän kuntaa, jolloin Salon kaupungin omistukseen tuli myös viisi paikallismuseota. Tuolloin muodostettiin uusi hallinnollinen yksikkö, Salon tuotanto- ja kulttuurihistoriallinen museo SAMU, jonka muodostavat elektroniikkakokoelma ja Leena Viherväärän Marimekko-kokoelma, Meritalon museo sekä viisi paikallismuseota.

SALORAN TELEVISIOTEHTAASTA ASTRUM-KESKUS

Monitorituotannon päätyttyä Saloran tiloissa vuonna 2000 jäi kiinteistö tyhjilleen ja se toimi lähinnä Nokian varatiloina. Salon kaupunki selvitti 2000-luvun alussa vanhan televisiotehdasta ja hallintorakennuksen tilojen soveltumista elektroniikkamuseon lisäksi kaupungintalon tiloiksi. Selvitys ei kuitenkaan johtanut käytännön ratkaisuihin.

Vuoden 2010 keväällä Kuljetusliike Jokisen ja Astrum-auton toinen omistaja Lasse Jokinen osti Nokialta koko vanhan televisio- ja monitoritehtaan tehdasalueen.

Vasemmalla näyttelytilan ainut säilynyt seinä, paloseinä sekä kattorakenteita ja portaita. Kuva: Susanna Malmsten/ Salon tuotanto- ja kulttuurihistoriallinen museo SAMU.

Yleisnäkymä kokoelmanäyttelytilaan ja sen rakenteesta. Kuva: Susanna Malmsten/ Salon tuotanto- ja kulttuurihistoriallinen museo SAMU.

Jokinen kaavaili alusta alkaen vanhoihin tehdastiloihin yritys-, viihde-, vapaa-ajan ja kulttuuritoimintoja. Alue sai nimekseen Astrum-keskus.

Lasse Jokinen esitti vuonna 2010 kaupungin edustajille ja päättäjille, että kaupunki vuokraisi hänen hankkimastaan vanhasta Saloran televisiotehasta näyttelytilan elektroniikkakokoelmille. Näyttelytilaksi Jokinen ehdotti tiloja, joissa oli toiminut aiemmin osa Saloran ja Nokia Display Productsin pakkaamotiloista ja komponenttivarastoista. Tilan kokonaispinta-ala oli 868 m² ja korkeus yli 6 m.

Jokinen aloitti tehtaan hallintorakennuksen ja muiden tilojen vuokraamisen ja korjaamisen jo vuoden 2010 keväällä. Elektroniikkakokoelmille varattujen tilojen viereen rakennettiin tilat paikalliselle Teatteri Provinssille. Samassa yhteydessä korjattiin ja rakennettiin myös elektroniikkakokoelmien näyttelytilaksi suunniteltu tila, vaikka kaupungin kanssa ei ollut vielä solmittu vuokrasopimusta. Koska kaupunki ei vielä ollut sitoutunut näyttelytilaan, ei museon henkilökunnalla ollut mahdollisuuksia vaikuttaa remonttisuunnitelmiin. Omistaja rakensi lisäksi teatterille ja elektroniikkakokoelmien näyttelytilalle yhteisiä tiloja: sisääntulorampin, aula/lämpötilan, yleisön wc-tilat ja sisäänkäynnin.

Näyttelytilan ympärille rakennettiin kaksi 2,6 metriä korkeaa seinää, jotka ovat ylhäältä auki. Tehtaan ajalta säilyi paloseinä,

jossa on monta ovea ja toisesta kerroksesta tulevat portaat. Näyttelytilan maalattu betonilattia peitettiin harmaalla muovimatolla. Katossa olleista johdoista ja putkista poistettiin osa ja kattoon asennettiin lautaritilä. Täytenä yllätyksenä henkilökunnalle tuli se, että viereisen teatteritilan lopputarkastuksen yhteydessä rakennettiin teatteritilan häätäpoistumistien paloportaat näyttelytilaan. Seinät maalattiin viimeisenä ja niiden värisävyyn sai henkilökunta jo vaikuttaa.

MITÄ JÄI JÄLJELLE TEHDASMAISUUDESTA?

Elektroniikkakokoelmien näyttelytilaan ei jäänyt paljoa jälkiä vanhasta televisio/monitoritehtaan rakenteista tai tunnelmasta, vaikka esitinkin toiveen uudelle omistajalle, että tehdasmaisuutta ei poistettaisi korjauksissa. Tehtaan toiminnan aikaisista rakenteista on jäljellä vain vanhat sprinkleriputket katossa, loisteputkivalaisimet, jonkin verran johtotelineitä ja ilmastointiputkia, lattiassa olevia kaivonrenkaita ja paloseinällä toiseen kerrokseen menevät portaat, palo-ovet ja seinässä olevat luukut. Tilasta tuli liian steriili ja siisti. Vanhasta tehtaasta on aistittavissa enää vain henkäys.

Museon edellyttämiä erityisolosuhteita, kuten ilmastointia, lämpötilaa ja kosteusvaatimuksia, ei huomioitu remontissa. Seinien avoin yläosa ei myöskään mahdollista

erikoistekniikan asentamista jälkikäteen. Lisäksi eteis- ja aulatiloista sekä avoimelta rampilta kuuluvat kaikki äänet näyttelytilaan. Koska tiloissa tehdään edelleen remonttia, tulee ilmastointi- ja lämmitysputkien kautta näyttelytilaan jatkuvasti pölyä, vaikka ilmastointi olisi täysillä. Remonttimiehet kulkevat tiloissa, koska näyttelytilan kautta kulkee putkia ja johdotuksia, joihin tehdään remonttien edistystä muutoksia ja lisäyksiä. Poran äänet kuuluvat näyttelytilan arkipäivään.

Tulevaisuus entisen teollisuusrakennuksen yhtenä toimijana on kuitenkin valoisa. Monet Astrum-keskuksen toimijat tuovat tulevaisuudessa elektroniikkakokoelmien näyttelyyn uusia ulottuvuuksia ja yhteistyömahdollisuuksia sekä mahdollisia asiakkaita. Yhteistyötä on jo viritelty esimerkiksi Teatteri Provinssin kanssa.

KOKOELMANÄYTTELY

Näyttelytilan vierestä kokoelmille saatiin 2,1 metriä korkea 500 m² suuruinen säilytys- ja työpajatilat. Säilytystilaan piti saada mahtumaan elektroniikkakokoelmien 10000 esineen lisäksi myös Meritalon museon kulttuurihistoriallista esineistöä, Marimekko-kokoelmat, elektroniikkakokoelmien arkisto- ja mainosmateriaalia sekä mahdolliset työpajatilat. Tästä syystä museon henkilökunta totesi keväällä 2011, että suurin osa elektroniikkakokoelmien esineistöä piti saada mahtumaan näyttelytilaan. Tämä ratkaisu sulki pois tavanomaisen näyttelyn

toteuttamisen. Työryhmä päätyikin ratkaisuun, jossa näyttelytilaan rakennettiin vanhassa säilytystilassa olleiden Kastenin varastohyllyrakenteiden avulla labyrinttimäinen, monikehäinen kokoelmanäyttely, jonka alaosana on näyttelytilaa ja välitason yläpuolella oleva osa varastotilaa.

Näyttelyn toteuttaminen massiivisilla hyllyrakenteilla ja näyttely- ja varastoyhdistelmällä on haastavaa, mutta mielenkiintoista. Se tarjoaa monenlaisia mahdollisuuksia esitellä esineistöä, vaikka rakenteet asettavat omat vaatimuksensa ja esinesuojaus on mieltävä tarkasti. Museokävijälle näkyvä esinemäärä on erittäin suuri, noin puolet kokoelmien esineistöstä. Tämän vuoksi tärkeiden laitteiden esille nosto on tehtävä niin, että se herättää huomiota. Toiminnallisia ratkaisuja ei voi toteuttaa kuin tietyissä paikoissa. Valaistus, äänimaailma ja reititys pitää suunnitella myös huolella. Hyvällä suunnittelulla, havainnollistamismalleilla ja toiminnallisuudella näyttelystä pyritään saamaan elämyksellinen, vuorovaikutteinen, opetuksellinen, mielenkiintoinen ja rikas kokemus eri-ikäisille ja eritaustaisille museokävijöille. Näyttely on tarkoitettu avata vuoden 2013 lopulla.

Leena Järvelä on toiminut Salon kaupungin omistamien elektroniikkakokoelmien tutkijana vuodesta 1997 Salon tuotanto- ja kulttuurihistoriallisessa museossa SAMUssa.
www.eliasokkoelmat.fi
leena.jarvela@salo.fi

Astrum-keskus. Oikealla vanha hallintorakennus ja takana elektroniikkakokoelmien näyttelytila ja Teatteri Provinssin tilat. Kuva: Susanna Malmsten/ Salon tuotanto- ja kulttuurihistoriallinen museo SAMU.